

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangelikus bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egység szerint számíttatnak.

Senki sem szolgálhat két urnak; mert vagy az egyiket gyűlöli, a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik, a másikat megutálja: Nem szolgálhatunk Istennek és a világi gazdagságnak. Máté 6, 24.

Jézus nem ok nélkül óv és figyelmeztet oly komolyan, hogy „senki sem szolgálhat két Urnak“; hiszen e tekintetben elég elszomorító tapasztalatot szerzett népe között. S azt hiszem, hogy ha újból a földre jönne s látná, hogy a mai nemzedék mint kapkod a gazdagság után, hogyan imádja az „eredményt“, miként kerüli a komoly munkát s fut a hiu élvezetek és gyönyörök után, mennyire túlbecsüli a láthatót s kicsinyíti sőt megveti a láthatatlant, bizonyára ma is ismételné komoly intő szavát: „Senki sem szolgálhat két Urnak“. Ó, bárcsak a tárogató hangjával harsogná belé isteni figyelmeztetését léha korunk lelki-ösméretébe! Ó, bárcsak behatolna mennyei szózata szegény szivedbe is! Avagy azt hiszed, hogy már elég erős vagy azon veszély ellen küzdeni, melyre itt Jézus óva figyelmeztet? Azt mondod, hogy nem szolgálsz a világi gazdagságnak? De hát akkor miért nem érsz rá házi istentiszteletet tartani? S miért akadályoz üzleted, mesterséged, foglalkozásod vasárnap az istentisztelet rendszeres látogatásában? Nem veszed észre, hogy fáradhatatlanul munkálkodsز vagyonod gyarapításán, de — „mit használ valakinek, ha mind a világot megnyeri is, ha az ő lelke megbűntettetik?“ . . . Lehet, hogy talán érdeklődöl az Istenországa érdekében kifejtett bel- és külmissziói munka iránt, de mivel tudod ezt bizonyítani? Áldoztál-e már csak egyszer is

annyit ezen szent célra, amennyi valóban áldozat számba vehető? Avagy talán csak panaszkodol az „örökös koldulás“ miatt, holott eddig ajtót mutattál azoknak, kik az ezzel járó sok keserüséget magukra véve, gyűjtenek Isten országa céljaira. Kérdezd meg önmagadat, vizsgálj meg szivedet Isten mindentudásának s jelenvalóságának tudatában aziránt, hogy *kinek szolgálsz?* Istennek, vagy a világi gazdagságnak? Hallgass az intő szózatra: „Senki sem szolgálhat két Urnak“. Térj meg **egész** sziveddel az Urhoz, és szolgálj az Ő országát! K.

Az Úri szent vacsora a Formula Concordiae VII. cikke alapján.

— Értekezés.*) —

Irta: **Schmidt Károly Jenő**, a theologia licentiátusa, pozsonyi lelkész.

Tételek.

1. Valamint az egyház a megigazulásról szóló tannal áll vagy esik, úgy a megigazulásról szóló tan viszont a kegyelmi eszközökről szóló tiszta tannal áll vagy esik.

2. Luthernek, a lutheránus egyháznak és az utóbbi hitvallásainak érdeme az, hogy ezt a tényt tisztán felismerte és hogy a kegyelmi eszközöknek fogalmát, amelyet a többi egyházak nem ismernek, határozottan körülírta.

3. Az Úri szent vacsorát illetőleg véglegesen ez a Formula Concordiae VII. cikkében történt, amennyiben itt nemesak azok az elvek, amelyek Luther magánírataiban, hanem azok is, amelyek a lutheránus egyház egyéb hitvallásaiban, nevezetesen az ágostai hitvallásban foglaltatnak, a végsőig menő következetességgel vannak kifejtve.

4. E szerint az Úri szent vacsora a Krisztus által szerzett két szentség egyike, tehát kegyelmi eszköz, melyben Krisztus a Szentlélek erejében akként közeledik az egyes ember lelkéhez, hogy Önmagát — megdicsőült testét és véréát tényleg, de csakis a vétel idejére, a kenyérnek és bornak meg nem változott elemével egybeszerkesztvén — mindazoknak odaajándékozza, akik a szentségben részesülnek, még pedig a hitetleneknek ítéletre, a hívőknek üdvösségre, azaz: hitök erősítésére, kegyelmi állapotukban való megbizonyosodására és a feltámadás testének táplálására.

5. Ez a tan egyezik egyedül a szentírással és mint ilyen tiltakozás úgy a római materializmus, valamint a református spiritualizmus ellen; ez

*) Ezen értekezést szerző azon f. é. jul. 3-án Puzstavámon tartott baráti összejövetelen olvasta fel, melyről már a „M. L.“ 7. számában megemlékeztem. Mivel szükséges, hogy ezen egyik legfontosabb kérdésben úgy balra mint jobbra tisztán lássunk, szolgálatot vélek tenni olvasóimnak, midőn ezen értekezést szerző szívességéből közzé teszem. *Szerkesztő.*

a tan adja egyuttal a keresztény-realisztikus spekuláció pozitív irányelveit, amelyek nyomán haladva juthatunk el egyedül teljesen kielégítő világnézethez.

6. Feladatunk — az egyház gyakorlati életét tekintve — ezek szerint az, hogy az Úri szent vacsoráról szóló lutheránus tant tudatosan megőrizzük, minden modern eltorzítással szemben megvédjük és a lelkipásztorkodás terén élettelenül alkalmazzuk.

1.

A feltámadott Üdvözítőnek missziói parancsa, Máté 28, 19: „mathé-euzate panta ta ethné“ („tanítsatok minden népeket“) a keresztséget illető parancson kívül még magában foglalja Krisztus rendelései tanszerű terjesztésének parancsát is: „didaszkontesz autusz térein panta, hoza eneteilamén hymin“ („tanítván őket mindazok megtartására, amelyeket parancsoltam nektek“)! Az Urnak ez az igéje a tannak megőrzését, tehát a maga tisztaságában való megőrzését az egyháznak elmellőzhetetlen kötelességévé teszi.

Az élet a tanból ered. A tannak épnek és tisztának kell lennie, hogy belőle egészséges élet eredjen. Ez áll mindenekelőtt a keresztyénség sarkalatos tanát, az evangélium lényegét összefoglaló megigazulás tanát illetőleg. Ez a tan az, amellyel együtt az egyház áll vagy esik. Amennyire a megigazulásról szóló tan kiterjed s a lelkeken uralkodik, annyira terjed maga az egyház is.

Mivel pedig a keresztyénség tanainak összesége egységes szervezetet képez, azért éltető középpontja, szive (és ez épen a megigazulásról szóló tan) élő kölcsönhatásban áll a szervezetnek többi részeivel is. A megigazulás tanában tanusított határozottság vagy határozatlanság kiterjed a tan többi részeire is, és ezeknek határozott vagy homályos volta megfelelő visszahatást gyakorol ismét az egyház sarkalatos tanára. Így pl. az embertanban (anthropológiában) jelentkező pelagianizmus vagy a christológiában érvényesülő arianizmus befolyást gyakorol a megigazulás tanára is, illetve megdönti azt.

Felette fontos, noha kevesen méltatják figyelemre, az a befolyás, melyet a kegyelmi eszközökről szóló tan gyakorol a megigazulás tanára. Nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy a kegyelmi eszközökről szóló tan épségével vagy elhomályosításával áll vagy esik a megigazulásról szóló tan, ép úgy mint ennek helyes vagy helytelen volta, élteti vagy megdönti az egyházat. Csak mellesleg említem itt, hogy egyrészt a római egyháznak az a feltevése, hogy a kegyelmi eszközök opere operato (szertartásszerűleg) hatnak közre az üdvösségre, másrészt az az állítás, hogy a kegyelmi eszközt nyújtó papnak intenciója a vételt befolyásolja, a megigazulás tanát súlyosan sérti. De hisz Róma találmányai ezen a téren oly szembeötlők, hogy a tévedéseket theologiai képzettség nélkül is könnyű felismerni. — A református egyháznak nem kevésbé veszedelmesebb tévtanai ezeknél sokkal ártatlanabbaknak látszanak és nehezebben ismerhetők fel. Itt a megigazulásról szóló tan a szentírásnak látszólag megfelel. Aki azonban mélyebbre tekint, az a meg-

igazulásról szóló látszólag irásszerű tannál is már észreveheti a világos, feltétlen „sola fide“ hiányát. A confessio helvetica II. pl. így szól: „...loquimur de fide viva, vivificanteque, quae propter Christum, qui vita est et vivificat, quem comprehendit, viva est et dicitur, ac se vivam esse vivis declarat operibus.“*) (Lásd: K. Müller: Die Bekenntnisschriften der ref. Kirche. 192 lap 35 kk. sorok.) Ezek a szavak a megigazolást és megszentelődést ugyancsak oly mértékben keverik össze, hogy a *sola fide*-ből többé alig marad valami. Teljesen kérdésessé teszi azonban az egyedül a hit által való megigazolást, hogy református részen a kegyelmi eszközök fogalmát egyáltalán nem ismerik és ezeknek, nevezetesen pedig a szentségeknek hatékonyságát elvileg tagadják. Mert vajjon micsoda gyakorlati jelentősége van annak a szellemi életre, ha a megigazolás egyedüli feltételének állítják ugyan a Krisztusba vetett hitet, de aziránt, hogy hol lelhetik meg Krisztust, a hiveket teljes tájékoztatlan-ságban és tudatlanságban hagyják. Ezt cselekszi a református egyház, amidőn Krisztust a kegyelmi eszközöktől külön választja. A ki pedig Krisztust másutt keresi, mint egyedül az igében és a szentségekben, ha örökké keresi sem fogja Őt megtalálni és azért nem is jut el az üdvözítő hitre és a megigazolás békeségéhez. Így a református egyház a megigazulás tanát szóbeszéd tárgyává teszi ugyan, de azt a kegyelmi eszközök tagadásával igazi értékétől teljesen megfosztja.

2.

Luthernek és az ő neve szerint nevezett igazi reformációi egyháznak, különösen pedig ezen egyház valóban irásszerű hitvallásainak köszönheti a kereszténység, hogy a megigazolásról szóló tiszta tant nemcsak hirdeti, de a kegyelmi eszközökről szóló — mint láttuk — felette fontos tiszta tana által érvényesíti is és hozzáférhetővé teszi. Elsőben is a kegyelmi eszközök fontosságát állapítja meg. Nélkülök megigazító hit nem létezik. Az ágostai hitvallás V. cikkében olvassuk: „Hogy ez a hit sajátunkká lehessen, rendelé Isten az egyházi hivatal, reabizván az evangélium hirdetésének s a szentségek kiszolgáltatásának tisztjét. Mert az igehirdetés és a szentségek — mint eszközök által — közöltetik a Szentlélek, amely — ahol és amennyire Istennek tetszik — hitet ébreszt azokban, akik az evangéliumot hallgatják.“ A kegyelmi eszközök kizárólagosságát illetőleg pedig, hogy t. i. kegyelmi eszköz nélkül Isten hatást nem gyakorol az emberre, a schmalkaldeni cikkek (a III. rész 8. cikkében) ezt mondják: „Ezért nekünk szilárdan meg kell állanunk azon, hogy (scil. Isten) velünk emberekkel semmit nem akar cselekedni, hanem csakis külső igéje és szentségei által. Amit pedig igéjén és szentségein felül a lélekről dicsérőleg szólnak, az az ördög“. Végül a kegyelmi eszközök helyes értelmét illetőleg: azok mint Istennek rendelései ex opere operato nem gyakorolnak üdvözítő hatást, hanem csakis a hit

*) Magyarul: Az élő és éltető hitről beszélünk, mely Krisztust, ki maga az élet és életet ad, megragadva, Ő érette élő és éltetőnek mondatik és élő cselekedetekkel tanúsítja élő voltát.

által, azaz: ott ahol hatásukat befogadjuk; hatnak pedig függetlenül az őket nyújtónak intenciójától, tisztán isteni rendelés szerint; és ekként nem is lehetnek tisztára erőtelen jelek, lényeg nélküli pusztá látszat.

A római és református részen felmerülő eltorzításokkal szemben lutheránus részről annál szivesebben és örömebb szállottak sikra a kegyelmi eszközökről szóló helyes tan mellett, minél inkább felismerték a megigazulás tanára való nagy jelentőségét. A vita nemcsak a kegyelmi eszközök általános — elvi jelentőségét illette, hanem az egyes kegyelmi eszközökről szóló igazi tannak körülírására és védelmére is kiterjedt. Legkimerítőbben történt ez az *oltári szentség* tanát illetőleg.

Az ezen tan körül felmerült viták történeti lefolyását az egyezségi irat VII. cikkében történt befejezéséig Thomasius: *Das Bekenntnis der luth. Kirche in der Konsequenz seines Principis*. Nürnberg 1848. (146. s. kk. lapjain) című kitűnő iratában röviden és jól adja elő. Itt csak a főbb pontokra szorítokozom.

Luther elsőben is a miseáldozatról szóló tan és a kehely megvonása ellen foglalt állást. Az átlényegülésről szóló római tan ellen csak 1519 óta kezd meg a harcot, anélkül azonban, hogy Krisztus testének és vérének jelenlétét (Realpräsenz) tagadná. Ezt a tant ellenkezőleg csodálatraméltó határozottsággal *világosan fentartja*. Határozott, tanszerű fogalmazására és védelmezésére azonban csak a rajongók, különösen Karlstadtnek fellépése készítetik Luthert. Ide vonatkozólag 1524. illetőleg 1525-ben megjelent „Wider die himmlischen Propheten“ c. irata (I. Erl. kiad. 29. köt. 134 s. kk. I., különösen a 212. l.-tól kezdve) említendő. Világosan és nagy nyomatékkal utal ezen iratában arra, hogy Krisztus testének és vérének a szentségben való tényleges jelenlétét csak erőszakolt írásmagyarázat és racionalisztikus fontolgatás tagadhatja.

Kiélesedett a vita, a mikor Zwingli Karlstadt nyomdokaiba lépve az urvacsoráról alkotott és racionalisztikus felfogását világgá hirdette.

Ismeretes dolog, hogy Zwingli sem theologailag, sem pedig, ami vallásos lelkületét illeti, mély tehetség nem volt. Ő az oltári szentséget eleitől fogva csak „tropus“-nak (képies cselekvény) tekintette, csak hogy soká nem lelte meg a szövegben azt a szót, amely a tropust kifejezi. E tekintetben a németalföldi Hoën Cornelis egy 1522. őszén kelt levelében mutatta meg neki az utat, a midőn az „est“ szócskát „significat“ szóval ajánlja helyettesíteni. Zwingli társai erre lépésről lépésre, eleinte csak úgy kéz alatt, utóbb nyilván is terjesztették ezt a tant, úgyhogy 1526-ban már egész Délnémetország izgalomban volt az urvacsorai tan miatt és felett. A zwinglianusok, még mielőtt Luther velük szembeszállott volna, készültek a harcra, a szelidség és nyájasság szerepében gyakorolván magukat. (Lásd erre vonatkozólag Walther cikkét: „Reformierte Taktik im Sakramentsstreit“ N. K. Zschr. VII. évf. 10. és 11. füzet.) Midőn azután Luther három nagy vitairatát: 1526-ban „Sermon vom Leib und Blut Christi“, 1527-ben „Dass die Worte ‚das ist mein Leib‘ noch feststehen“, 1528-ban „Bekenntnis vom Abendmahl Christi“ — kibocsátja, akkor lényegében már a tiszta urvacsorai

tant követi minden előfeltétele — és következményével. A marburgi vita napja már csak bizonyosságul szolgálhatott annak, hogy a svájciak más szelleme — ami akkor már nem volt új dolog — az urvacsorai tanban nyert legvilágosabban kifejezést. Abban, amit a káték, az ágostai hitvallás és annak apológiája az urvacsoráról vallanak, az egyháznak és különösen Luthernek Róma és a rajongók elleni küzdelmében nyert irásszerű igazsága jut kifejezésre.

Ezt az igazságot veszélyeztette még egyszer komolyan a lutheránus egyházak területére benyomuló kálvinizmus, a mi Melanchton öszinteséget nélkülöző hallgatóságának, a philippisták önző és kémlődő fondorkodásainak és a kryptokálvinisták céltudatos aknamunkájának volt az eredménye. Az elsőben küzdőterre lépő s a harcban vezető kiválóbb férfiak: északon 1552-ben Westphal, délen 1559-ben Brenz. A fenyegető veszélyt csak az egyezségi iratnak VII. cikke háritotta el végleg. Benne leljük fel azért a lutheránus egyház urvacsorai tanának végérvényesen megállapított symbolikus kifejezését.

3.

A cikk, a lényegre tekintve, újat nem tartalmaz, de a korábbi hitvallási iratokban, nevezetesen az ágostai hitvallásban, azután meg a Luther irataiban foglalt alapelveket oly áttekinthető módon juttatja érvényre, hogy a lutheránus urvacsorai tan ismertetésénél legalkalmasabb kiindulási pontként kínálkozik.

Igy használjuk fel azért mi is.

Tervünk keresztülvitelében mindenekelőtt az epitoméra támaszkodunk, mely a lényegét röviden és velősen foglalja össze.

Az epitome az urvacsorának jellegét mint valóságos szentségét s azért egyuttal mint valóságos kegyelmi eszközét emeli ki mindenekelőtt, a midőn hangsúlyozza: „hogy az úri szent vacsorában Krisztusnak *valóságos* teste és vére *lényegileg* van jelen, s a kenyérrel és borral *valósággal* kiosztatik és vétetik“. Azután kiemeli, „hogy a kenyér és a bor a szentségbeli egység okáért Krisztusnak teste és vére“. De ehhez világosan megjegyzi: „Krisztus testének és vérének illetően jelenvalóságát nem valami emberi cselekedet vagy szolgának (scil. az Isten szolgájának) beszéde teremti meg, hanem azt egyedül és tisztán csak a mi Urunk a Jézus Krisztus mindenható erejének tulajdoníthatjuk.“ A Krisztus teste és vére valóságos jelenlétének bizonyosságául azonkívül még felemlíti, hogy a vétel „nemesak szellemileg a hit által, hanem szájjal is, habár nem kapernaitikus, de természetfeletti mennyei módon történik“. „Krisztus testét és vérént nemesak az igazhitűek és akik arra méltók, hanem az arra méltatlanok, a hitetlenek is veszik , mert habár Krisztust mint Üdvözítőt megvetik, mégis akaratauk ellenére is szigorú bíróként kénytelenek Őt befogadni, aki jelenléte által a bűnbánatra rest vendégekben épen úgy ítélkezik, mint amiként az igazhitű és méltó vendégeknek szívében jelen lévén, életet és vigaszt ad.“

Vessünk itt egy pillantást a *solida declaratoria*. Ez főleg szintén a református, közelebről a kálvinista tévedés ellen fordul. Előbb azonban az ágostai hitvallásra, az Apológiára, a kis kátéra, a wittenbergi konkordiára, a schmalkaldeni cikkekre, a nagy kátéra és Luthernek nagy hitvallására utalva, az ágostai hitvallásnak helyes értelmét állapítja meg, illetve kimutatja, hogy *ily értelmezéssel* az ott foglalt urvacsoi tan felel meg egyedül a szerzési igéknek. Különös figyelmet érdemel az itt idézett wittenbergi konkordiának az a meghatározása, hogy Krisztus testének és vérének valósgos jelenléte *csakis a vétel idejére* tehető fel. „Mert a vételen (scil. idején) kívül nem tartják azt, hogy Krisztus teste jelen van“. Nem kevésbé fontos az a megkülönböztetés, melyet a *solida declaratio a hitbeli*, szellemi élvezés és az urvacsoi alkalmával a szájjal való vagy szentségbeli evés (élvezés) között tesz, mely utóbbi azonban „természetfeletti, megfoghatatlan módon“ értendő.

(Vége következik.)

Ruyter Mihály.

A jelen év nemesak Gerhardt Pál, a nagy nevű egyházi énekköltő, hanem *Ruyter Mihály* a hirneves hollandi tengernagy születésének is háromezázados évfordulóját hozta meg. Olvasóink bizonyára szívesen veszik, hogy legalább még a jubileumi év lejártá előtt közöljük a magyar gályarabok szabaditójának arcképét. Ruyter jellemzésére Pröhle Károly theol. tanárnak az egyházkerületi lelkészi értekezleten f. é. július 16-án Czell-dömölkön tartott beszédéből vesszük át a következőket:

Ki volt Ruyter Mihály? A világtörténelem s különösen a számban bár csekély, de derék és dicső-multu holland nemzet történelme arany-betűkkel jegyezte fel nevét. 1607 március 24-én Vlissingen kikötő-városban született szegény szülőktől, de lángeszével, rettenhetetlen bátorságával, hajthatatlan akaratajével matrózinásból hajós-kapitányná, majd tengernagygyá, a világtörténelem legkiválóbb tengeri hősei közé küzdötte fel magát. Előbb orániai II. Vilmos alatt, majd a köztársaság idejében, végül III. Vilmos alatt, tehát nehéz, válságos időkben tesz kitűnő szolgálásokat hazájának. Nemcsak az igazságtalan mammonra vadászó kalózok réme három tengeren, hanem a holland tengerészet atyja, újjászervezője, egy emberöltőn át főparancsnoka, ki nemzete lobogóját sokszor tuleróvel szemben is diadalmasan, mindenkor becsülettel hordozta meg az északi és földközi tengeren s az atlanti oceánon egész Nyugatindiaig. Angolok és franciák, svédek és dánok, spanyolok és olaszok rettegték hatalmát, vagy becsülték, mint szövetségest. Sziklaszilárd hősi jellemét szépen egészíti ki komoly vallásossága a németalföldi kálvinizmus szellemében. Bibliáját, mint róla írják, állandóan magával hordozta s imádkozott titkon és nyilván, a esatahajón és csendes otthona körében.

De mindez még nem volna elég ok arra, hogy nevét itt és így emlegetjük. Egy ténye indokolja ezt, mely közönséges világtörténelmi szempont-

ból jelentéktelennek látszik ugyan, de amelylyel örök halára kötelezte a magyar protestantizmust és különben is egyik legszebb bizonyosságát szolgáltatva annak, amit legjobban tán a népek erkölcsi szolidaritásának lehetne nevezni. Tudjuk mindnyájan gyermekkorunk óta: Ruyter Mihály, Hollandia hősi admirálisa volt az, aki mások sikertelen kísérletei után a franciák ellen a spanyolok javára folytatott szicíliai hadjárat alkalmával végre 1676 január havában határozott fellépésével reákényszerítette a nápolyi alkirályt, hogy a pozsonyi vértörvényszéktől ártatlanul elítélt s a gályarabságban már-már

Ruyter Mihály.

agyonsanyargatott magyar protestáns lelkészeket és tanítókat — még 26-an voltak életben — szabadon bocsássa. Mikor aztán a bemutatásnál meglátta azokat a sokat szenvedett, elgyötört, koldusszegény férfiakat, ily szókra fakadt: „Sok győzelmet vívtam életemnek minden rendiben ellenségeim felett; de ez az én legfényesebb diadalom, melylyel Krisztusnak ártatlan szolgálót az elviselhetetlen terhek alól kiszabadítottam.“ És hogy ezt is nem dicsekvőleg mondotta, gyönyörűen tűnik ki ama szavaiból, melyekkel a megszabadítottak egyikének mindnyájuk nevében mondott köszönetére válaszolt: „Nem szükség, uram, hogy a mi jóakaratumkat köszönjed; mi éppen csak

eszközei voltunk az Istennek; adjatok hálát az Istennek, szabadságtok szerzőjének.“

Ruyter Mihály nem szorol bővebb méltatásra; saját szava, tette legjobban jellemzi lelki nagyságát. Még csak azt említjük meg, hogy nemsokára ezután, 1676 április 22-én Kautanea mellett vivja utolsó tengeri csatáját a franciák ellen és bár az ütközetben életveszélyesen megsebesül, helytáll, tovább vezényel és győz fényesen, de egy hétre rá belehal sebeibe, a Megváltó szenvedéseiben vigasztalódva. Holtteste Amsterdammak egyik főtemplomában van eltemetve. Reá is áll a lützeni Gusztáv-Adolf-émlék jelmondata: „Et vita et morte triumpho.“ — Amikor ez év márciusában a holland nemzet Ruyter születésének háromszázados évfordulóját ünnepelte, az ünnepen a magyar református zsinat is képviseltette magát s három Hollandiában tanuló lelkészjelölttel, egy a 26 megszabadított gályarab neveit viselő ezüst babérlevelekből álló koszorút tétetett Ruyter sirjára. Illő, hogy mint ama gályarabok szellemi örökösei, lélekben mi is felkeressük a hős szabadító sirját s reá tegyük a hálás kegyelet romolhatatlan koszoruját.

Németországi utazásom.

Irta: Scholtz Ödön.

(5. folytatás.)

Meuselwitz egyháziasságáról már ugy Altenburgban mint Schmöllnben sok elismerő nyilatkozatot hallottam és a gyülekezet jó hire valóságosan alapult. Ezen köszöntelepeiről ismert városkának két lelkésze van. A fiatalabbik, Schwarz az állomáson várt s az ő vendége voltam. Még nőtlen s nővére, egy kedves idősebb leány vezeti háztartását. Az ebéd alatt folytatott beszélgetés révén megismertem vallásos buzgalmát, melylyel az egyház építésére törekszik, csak azt nem értettem meg, hogyan lelkesedhetik annyira Naumann iránt, aki ugyan ma Németországnak egyik legnevesebb lelkész-politikusa, de aki ugy theologiailag, mint politikailag oly szélső radikális állást foglal el, melymár nagyon is közel áll a trónt és oltárt veszélyeztető és támadó szociálistamushoz. Naumannt azóta a januári híres választások idején legszélsőbb radikális programmal s a szociálisták támogatásával a német birodalmi gyűlésbe is beválasztották, de alig fér hozzá kétség, hogy esetleg szociálista mandátumot is elfogadott volna a szélső radikálisok segítségével. Ugyanis sokszor tapasztalható tény, hogy a németországi hírhedt „liberális“ theologusok és lelkészek, többnyire csak feltűnési vágyból s szereplési viszketegből, nem pedig, amint állítani szeretik, az egyház megmentése s a hitetlenek megnyerése végett irnak és agitálnak annyit, mert ha más vizeken biztosabban érik el az óhajtott révet, könnyű szívvel cserben hagyják az egyházat. Így még berlini theologus koromból emlékszem egy akkor sokat emlegetett Göhre nevű liberális theologusra, ki munkás-zubbonyba öltözve három hónapot töltött gyárakban, hogy a munkásosztály bajait s jogos igényeit személyes tapasztalatból megismerve, az egyházban

és az egyház útján ezek megszüntetésére s kielégítésére munkálkodjék. A „Christliche Verein junger Männer“ egyik estélyén a komoly keresztény körök óriási érdeklődése mellett remek előadást is tartott e tárgyról — s nemsokára átment a sociáldemokratákhoz, mivel azok mandátumot adtak neki. Így most is egy Stern nevű volt heidelbergi liberális lelkész, kit állásától e miatt felfüggesztettek, mint sociáldemokrata vándorszónok járta be ezt a vidéket s szólította fel a munkásokat, hogy lépjenek ki az országos egyházból s legyenek felekezetnélküliekké, vagy Häckel-féle monistákká. Így természetes, hogy Németország hívő köreiből jól megérdemelt rossz híruk s kopott tekintélyük van a liberális theológusoknak s hogy a hithű lelkészek nemcsak theologiailag, hanem politikailag is konszervatívek. Ilyen konszervatív irányú, hitvallású ember a korra nézve is jóval idősebb első lelkész Böttger, ki a nagy gyümölcsösökben épített másik emeletes paplakot bírja s kivel ozsonna után sétát tettem a városkában és vidékén.

Mindenekelőtt az óriási barnaszételepeket tekintettük meg. A városka egész határa alatt s a szomszédos községek alatt is alig egy méternyi mélységre, több méter vastag barnaszénréteg terül el, melyet csudálatos módon aknáznak ki. Először a földréteget rakják félre; aztán aknákat fúrnak a szénrétegbe és sineket raknak le, úgy hogy a vasuti kocsik kényelmesen bele tolhatók, mire felülről, majd jobbról balról egyszerűen beléjük hányják a szenet. A kiaknázott helyre aztán visszahordják a földet, úgy hogy néhány év múlva újra szántanak-vetnek azon a helyen, hol még kevéssel ezelőtt bánya volt. Az itt alkalmazott gépek, melyek sok emberi munkást tesznek feleslegessé, mutatják, milyen előrehaladott fokon áll Németországon a technika.

Tovább haladva csakhamar Porosz területre léptünk. Ezen a vidéken, hol egymás mellett fekszik a sok német apró fejedelemség, lépten nyomon más országban van az ember. E sok visszaélésre szolgáltat okot s egyházi tekintetben is sok kellemetlenséget idéz elő. Ismeretes, hogy milyen fontos szerepet játszik Németországon a bűnbánati ünnep, az u. n. „Busztag“. Minden országnak meg van a maga külön Busztagja, mikor szünetel az ipar, a kereskedés, tilos minden szórakozás és mulatság: csak a templomok vannak nyitva, hogy befogadják az Isten igéje s az oltári szentség után kívánczók sokaságát. Ilyenkor még azokat is magával ragadja a bűnbánati hangulat, akik egyébként nem sokat törődnek a jövővel és soha sem vetik fel a kérdést: mi vár reám földi pályám bevégezte után? Ha már most egy vidék közel esik valamely más ország határához, hol máskor van a bűnbánati ünnep, ott a mulatni vágyó könnyelműek tömege oda sétál s ott mulat. Képzelteti — beszélte el szomorú szívvél vezetőm, midőn egy közvetlenül a porosz határon épült nagy vendéglő mellett elhaladtunk — hogy milyen hatással van az a lelkészre és a hívő gyülekezetre, ha innen a mulatók rivalgása s a zene hangja üti meg füleinket, mikor oda át, a közeli templomban Isten bűnbocsátó irgalmáért könyörgünk. Ezen visszás helyzet megszüntetése végett, most tárgyalások folynak az egyes országok között, hogy a „Busztagot“ lehetőleg egy és ugyanazon napra tegyék.

Boldog németek, hogy már ezen tanakodnak! Mi még magára a bűnbánati ünnep bevezetésére is alig gondolunk. Pedig talán nálunk is szükség volna néha néha a komoly magábaszállásra, a bűnbánatra s így egy olyan napra, melyen ezen keresztény kötelességünkre kiváló nyomatékkal figyelmeztetnének.

Visszatérve, a Seckendorf család ősi várkastélya mellett vezetett el utunk, hova be akartunk térni, hogy Schmidt Károly J. pozsonyi lelkész felkérésére bizonyos Rabbacher egykori pozsonyi lelkész képe után kutassunk, ki 1744-ben idekerült mint ezen család egyik katona ősenek házi lelkésze, — de nem lehetett, mert a házi ur nem volt otthon. Utóbb azonban értesített Böttger lelkész, hogy a kérdéses kép a családi képgyűjteményben nem fordul elő.

Igy tehát az épen épülő kétemeletes, hatalmas, új népiskolát tekintettük meg, melynek felállítására az alig 5000 lakossal bíró kis város 165,000 márkát áldozott, jeléül annak, hogy a német evangélikus nép kulturális intézményei fejlesztése érdekében a legnagyobb áldozatoktól sem riad vissza. Igen jól tudják ők, hogy ez a legjobban elhelyezett tőke, mely még a késő unokák javára is dúsan kamatozik s lelki és szellemi kincsekhez juttatja őket. A főbejárat felett hatalmas aranybetűkkel ez a felirás tündökölt: „Gott der Herr ist Sonne und Schild“ (84. zsolt. 12), a mi mutatja, hogy a hatalmas Németországon az egyházellenes szociálizmus, a radikális politikai és theologiai liberálizmus s a nagyrészt ott is zsidókézen lévő zsurnalisztika minden követelődése és féktelen agitációja dacára, a vallásos alapon felépült felekezeti iskola uralkodik s teszi oly nagygyá s műveltté a népet s oly mélylyé s nemessé kedélyét és érzelmevilágát.

Bár az idő már előrehbladt, Böttger különös kívánságára még a temetőt is megnéztük s nem bántam meg. Riehl írja „Religiöse Studien eines Weltkinds“ c. művében, hogy „aki egy várost vagy falut bármilyen alaposan megtekintett, de a temetőt meg nem nézte, az nem ismeri az illető helyet“. Meuselwitzről a temető alapján is csak elismeréssel lehet nyilatkozni. A temető teljesen a lelkész felügyelete alatt áll, az ő tudta és beleegyezése nélkül semmit sem szabad benne tenni vagy változtatni: így képzelhető, hogy e szent helyen mily példás rend, milyen csin és tisztaság uralkodik. De legszebben nyilvánul ez a szakszerű felügyelet a sírköveken és sírfeliratokon, melyeket megrendelés előtt mindég be kell mutatni a lelkésznek, minek következtében azok az egyházi szokásnak, művészetnek és tannak mindenben megfelelnek. Valóban, temető még sehol sem tűnt fel nekem oly kifejezetten *keresztény* temetőnek, mint itt. Ne mulassza el senki, aki felekezeti temető felett rendelkezik, oda hatni, hogy ez a rend nála is meghonosuljon. Aki a temető ily irányu rendezését keresztül viheti gyűlekezetében, az ép oly szent munkát végez, mint az aki templomot épít.*)

*) Ujabb időben igen terjed az a csunya szokás, hogy az elhunyt képét teszik rá a sírkőre. Ez itt feltétlenül tilos. Csak keresztény szymbolumok ékesíthetik a sírkövet.

Ezalatt beesteledett, úgy hogy a városháza nagytermébe siettünk, az estélyre. Mire odaértünk már zsufolásig megtelt az óriási terem. El lehet mondani, hogy ott volt Igel polgármesterrel az élén az egész város. Az ünnepély lefolyása itt is olyan volt mint Altenburgban. Az „Erős vár a mi Istenünk“ első két versének lelkes, közös eléneklése után Schwarz lelkész, a Gusztáv Adolf fíokegylet ez idei elnöke, üdvözölte a megjelenteket. Erre a férfidalkör énekelt egy Istent dicsőítő hatalmas himnuszt, mire Weber oberlödla-i lelkész számolt be a Gusztáv Adolf egylet 58-ik évi közgyűléséről, német alapossággal. Ismételt karének után nekem adták át a szót s beszéltem nagy figyelem és lelkesedés közt a protestáns egyház multjáról s jelenéről hazánkban. Mivel offertórium szedése nem volt a hatóságnál bejelentve, azt nem is lehetett tartani, de az elnök indítványára szivesen megszavaztak a G. A. fíokegylet pénztárából 50 márkát a bánfalvi templom építésére. Mivel még 90 márka volt a pénztárban sokan azt kívánták, hogy az egész összeg adassék nekem, s az elnök alig tudta őket visszatartani ezen határozattól, azzal argumentálva, hogy jöhet még ezidén valaki, aki az egylet jóindulatára apellál s így nem lehet a pénztárt teljesen kiüríteni. Ez az érv hatott, de egy ur rögtön hozzám jött s átadott egy 10 márkás aranyat; másnap reggel pedig egy az estélyen részt vett jómódu kereskedő 30 márkát küldött, — persze a sajátjából, — „hogy mégis megkapjam az egész 90 márkát.“ Az elnök imája s közös ének fejezte be a szép estélyt, mire a nagy közönség eltávozott, többen azonban — a lelkészek, a polgármester s néhány előkelő gyülekezeti tag — együtt maradtunk még éjfélig.

Másnap reggel Böttger lelkész még egy örvendetes felfedezéssel lepett s örvendeztetett meg. Mivel este sokat beszélünk Rosnerről s említettem, hogy szeretnék róla még többet megtudni s legfőbb vágyam volna képét felkutatni, — hazatérve, mivel aludni nem tudott, még kutatott ezen a téren s a hercegség egyháztörténetéből rájött, nem ugyan Rosner Mátyásnak, hanem fiának Rosner Frigyes Keresztélynek képe, ki a közeli Göllnitz városkában volt lelkész s kinek olajfestményü képe még meg van az ottani templomban. Legjobban szerettem volna személyesen oda menni, hogy a kép egy másolatát megszerezzem, de mivel Göllnitz nem esett utamba, Böttger lelkész megígérte, hogy a képről fényképet szerez részemre. S ígérését beváltotta. Engert*) göllniti lelkész szivességéből most is előttem fekszik Rosner Frigyes Keresztély képe, s szelid tekintetéből következtetni vélek hitéért számüzött atyja vonásaira. Jobb keze egy cimerezen nyugszik, melyen Luther ismert mondása van: „Des Christen Herz auf Rosen geht, wenn's Mitten untern Kreuze steht“ — baljával pedig égfelé mutat, ezen taglejtéssel mintegy megerősítve ama mondat igazságát. Bizonyára atyjának jelgéje volt ezen lutheri szózat, ki csodás módon tapasztalta, hogy Isten az övéit még akkor is rózsákon vezeti, mikor a kereszt terhét rakja vállaikra. Hisz Rosner Mátyás is mint számüzött bolyongott, távol hazájától, idegen

*) Engert lelkész Rosner Frigyes Keresztélyről nagyszámú történeti feljegyzést is közölt velem, miből több sugár apja történetét is megvilágítja.

országban s ime utja ugyanakkor az udvari lelkészség magaslatára vezetett. Bizony csudálatosak az Urnak utai, — ezen sóhajjal vettem búcsut a meuselvitzi kedves ismerősöktől s utaztam tovább Zeitz és Crössenen át Eisenbergbe.

(Folytatása következik.)

A Lipcsei Misszióról.

(Legujabb hírek.)*

A hátsó indiai *Malakka* félsziget misszióknak legujabb működési tere. Tamul keresztényeink ugyanis az Előindiában oly gyakori éhínségek következtében az utolsó években igen nagy számmal vándoroltak ki ide, hol többnyire mint postai vagy vasuti alkalmazottak, vagy mint az ültetvényeken dolgozó napszámosok nagyon szép munkabért keresnek. Már is vagy fél millió tamul tartózkodik a félszigeten, köztük 500—600 lutheránus keresztény. Hogy ezek vissza ne essenek a pogányságba, se a Malakkában nagy terjedelmű ültetvényekkel bíró római katolikus misszió martalékává ne legyenek, indiai misszionáriusainak már eddig is át-átlátogattak a félszigetre. Így a mult ősszel indiai misszióknak prépostja, *Pamperrien* több óra terjedő vizitációt tartott ott, felkeresvén hiveinket s itt-ott gyülekezeti előljárók választásával megalakítván egyes gyülekezeteket is. Jelentése alapján már most ez év elejétől fogva a lipcsei missziói kollégium *József* tamul bennszülött lelkészt küldte ki a malakkai lutheri diaspora állandó gondozására; székhelye Koala Lumpur. Bár az utiköltségeket, valamint a lelkészlak és a templomért járó bért az ottani keresztények fizetik, misszióknak ezen új vállalkozása még is évi 1500 rupiába**) kerül. Ha a bevándorlós még tovább tartana, elkerülhetetlenné válnék, hogy külön európai misszionáriusi állomás szerveztessék Malakkában.

A *Pándurban* egy Németországban külön e célra tett alapítvány segítségével f. é. április elsején megnyílt *földművelő iskoláról* ennek vezetője *Kabis* misszionárius azt jelenti, hogy 12 növendéke van. Az iskola célja, hogy az ottani szegény földművelőkből álló gyülekezetek ifjusága az okszerű földművelés- és kertészetben nyerjen elméleti és gyakorlati kiképzést s a mellett néhány fiu az ács és kovácmesterséget is tanulja. De a gazdasági segítség mellé még azon előny is járul, hogy a növendékek így néhány évre keresztény fegyelem alá kerülnek és jobb és alaposabb vallásoktatásban részesülhetnek, mint a közönséges falusi iskolákban. Ötven márka (60 o. é. korona) szükséges arra, hogy egy szegény tamul keresztény fiu *egy* évig tanulhasson ezen iskolában. „Nagy örömömre szolgálna, ha a jövő évben azt jelenthetném, hogy néhány misszióbarát új iskolánk jóltevőjévé szegődött, 50 márkányi *rendkívüli* adománnyal lehetővé téve azt, hogy ezen

*) L. Evang. Lutherisches Missionsblatt f. é. 16—21. számait.

**) 1 rupia — 1 kor. 47 fill.

iskolánk áldásában 12-nél több fiu részesülhessen.“ Ezzel végzi Kabis erre vonatkozó szavait, melyek Németországban biztonnal, de talán hazai földművelő gyülekezeteinkben is visszhangra fognak találni!

Azonban nemcsak a különféle munkákra való oktatással s munkalkalmak biztosításával igyekszik missziónk a pogány misszióknak egyik főproblémáját, *gyülekezeteinek az agyaegyháztól való finánciális függetlenítését* elérni, hanem azzal is, hogy gyűjtött hiveit elejétől fogva a gyülekezet szükségleteire való áldozatok hozására is szoktatja. Ezért nemcsak rendes évi járulékra kötelezi őket, hanem rendkívüli, inkább önkéntes adományokat is gyűjt közöttük. Ilyen alkalom Jndiában az évi *arató hálaünnep*, melyen pl. Pándurban ez évben, bár a gyülekezet tagjai majdnem kivétel nélkül mindnyájan igen-igen szegény páriák, 75 rupia folyt be az oltár előtt letett különböző termények elárverezéséből; a Kannegiesser misszionárius vezetése alatt álló *Sziperumbudur* tamul lelkészi körben pedig közel 23 rupia, noha itt első ízben történt ily áldozatgyűjtés. Így érthető, hogy a fentemlített malakkai szórvány keresztényei Pamperrien prépost vizitacionális utiköltségeinek fedezésére 820 rupiát adtak, hogy 350 rupiáért harmoniumot vettek s hogy az ottani tamul keresztények is annyit fognak elvállalni, mint a malakkai methodista gyülekezetek tagjai, kik évi jüvedelmük 3 százalékát kötelesek a gyülekezeti pénztárakba fizetni. Sőt már az afrikai négerek is ezen missziói elv szerint neveltetnek, a mint pl. *Althaus* esperes a 243 lélekkel bíró *mambai* dzsagga gyülekezet 1906. évi bevételeiről ezt jelenti: az összes bevétel 164 rupiát tett ki, mely a következő tételekből folyt be: vasárnapi offertóriumokból 57 rupia, stólákból és hálaadományokból 16 rupia, a szegények számára való gyűjtésekből $8\frac{1}{4}$ rupia, iskolapénzből $3\frac{3}{4}$ rupia, kávéért s más terményekért 29 rupia, a kézművesiskola jövedelme $24\frac{1}{2}$ rupia, egy a környéken építendő templomra való gyűjtésből 16 rupia, büntetési pénzekből $9\frac{1}{2}$ rupia. A 157 lélekkel bíró *madzsamei* dzsagga gyülekezet, melyet *Müller* misszionárius gondoz, 55 rupia évi bevételt mutathat ki. E gyülekezetben van ugyan *szegények alapja*, de nincsenek segélyre szorultak, mert a meglevő özvegyeket, árvákat, szegényeket és egyebeket az illető családi vagy rokoni kör istápolja elegendőképen.

Tamul missziónk kiépítéséhez fontos lépést képez *az indiai benszülött missziómunkások szolgálati rendje*, melyet az 1905. és 1906. trankebári missziói zsinat javaslatára fogadott el és erősített meg legujabban a lipesei missziói kollégium. E szerint „a megerősített missziói munkások“, azaz olyan benszülöttek, kik az előirt tanulmányok és vizsgák elvégzése után az ind egyházi tanácstól szolgálattal bizattak meg és nyugdíjra jogosítottak, 3 osztályra oszlanak: 1. Benszülött lelkészek és kandidatusok, 2. Katecheták és evangelisták s 3. Magasabb s alsóbb rendű tanítók. E szolgálati rend a nevezettek köteles magaviseletéről egyebek közt azt mondja: A missziói munkás Pál apostolnak Timótheushoz írott I. levele 4-dik fejezetének 12-dik verse szerint példája legyen a keresztényeknek beszédben és cselekedetben egyaránt nevezetesen háztartásában is, Isten ígését és az imádságot szorgalmasan gyakorolja, *minden nap házi ájtatosságot tartson*, legyen feddhetet-

len jellemü, őszinte, ne kétszinü, őrizkedjék különösen az iszákosságtól, rut nyereségkivánástól, emberfélelemtől, embereknek való kedveskedéstől, ne legyen büszke az ő kasztjára, ne vegyen részt pogány szokásokban stb. Azután a szolgálati kötelességekről, a fegyelem rendjéről, a fizetési fokozatokról, a nyugdíjaztatásról s a többiről foglaltatnak benne pontos szabályok. Misszióink épen ez évben volt azon szerencsés helyzetben, hogy 12 új bennszülött lelkészjelöltet bocsáthatott el trankebári szemináriumából, *) kik mindnyájan legszebb reményekre jogosítanak.

Misszionáriusaink a forró éghajlat tetet-lelket elnyívő hatása következtében rendszeren három évi munkásság után családjaikkal együtt üdülésre szorulnak, melyet Indiában vagy a Servai hegyek közt fekvő *Jerkádban* vagy a Palmi hegységben fekvő *Kodeikanalban* keresnek. Ez utóbbi helyen f. é. szeptember 3-án vetették meg alapját ünnepélyesen egy „Schwarzburg“ nevű háznak, mely a jövő év elejéig el fog készülni és felváltva két-két lipesei misszionáriuscsaládnak szolgál majd üdülőotthonul.

A lipesei misszióval szoros kapcsolatban levő *Svéd Egyházi Misszió* ismét több ifju missziói munkást küldött Indiába, misszióknak svéd diöcézisébe: *Johnsson* lelkészt, kit szeptember 17-én bocsátott ki Ekman érsek Gotenburgban, *Sandegren* János lelkészt, D. Sandegren, indiai missziói esperes harmadik fiát, kit *Hakanson* missziói tanítónővel és *Peterson* beteg-ápolónővel együtt bocsátott ki szeptember 29-én *Danell* upsalai püspök. Velük együtt *Frykholm*, svéd misszionárius menyasszonya, *Lang* kis-asszony is hajóra szállt október 23-án Genuában.

Indiai misszióink *iskoláit* a m. évben 10,570 tanuló látogatta, kik 9527 rupia tanpénzt fizettek. *Tamul misszióknak* az utolsó 25, illetőleg 50 év alatt történt *haladását* a következő táblázat mutatja:

Év	Állomás	Misszionárius	Bennszülött lelkész	Tanító és tanítónő	Keresztény	Tanítvány
1856	8	9	—	77	4602	1100
1881	18	20	9	177	12369	2681
1906	39	34	20	603	22123	10570

Wakamba misszionáriusaink, számszerint hatan, f. é. június 23.—26. napjában tartották *7. konferenciájukat* Myambaniban. Az első nap vasárnap lévén, délelőtt wakamba nyelvű istentisztelet volt, melyen azonban az idegen misszionáriusok összejövele miatt is már gyanakvó bennszülöttek közül csak mintegy 50-en vettek részt. Délután németnyelvű istentisztelet folyt le, melyen *Hilgner* misszionárius Mihá 6. fejj. 8.-dik verse alapján a gyónási beszédet és *Säuberlich* I. Korinth. 4. fejj. 1. és 2.-dik verse alapján az alkalmi prédikációt mondotta. Másnap az énekkel és imával kezdődött

*) Lásd lapunk f. é. 52. és köv. oldalait.

tulajdonképeni tárgyalásokon első sorban *Hofmann* esperes tartott „Az imádság jelentősége missziói munkánkban“ címen előadást, melyben egyebek közt azt kérdezte: nem e talán az az oka munkánk sikertelenségének, hogy oly keveset imádkozunk a wakamba misszióért?! Ha már a wakamba pogányság azon nemü, mely ki nem üzethetik, ha nem könyörgés és bőjtölés által, nem kell-e magunkat kérdezni: „Vajjon ez vagy amaz, kivel dolgozunk van, nem-e tért volna már meg, ha többet imádkoztunk volna érte!“

Ezután *Thermann* misszionárius a wakamba misszió multjáról s jelenéről tartott előadást, melyben azon a konferencia tagjait mélyen nyugtalanító kérdést vetette fel: „Vajjon a missziói gyülekezet nagyjában véve mögöttünk áll-e még, avagy hiányzik már a hazai egyház részvétele a mi nehéz s eddigelé kevés eredménnyel járó munkánkban?“ Miután a jelenlevők részint személyes tapasztalatból, részint pedig levelek útján keletkezett azon meggyőződésben voltak, hogy különösen *Bajorország* teljes erővel ragaszkodik a wakamba misszióhoz, a konferenciának négy tagja késznek nyilatkozott továbbá is megmaradni ezen lemondásokban oly gazdag missziói munkában. A konferenciának ezzel összefüggő kérelmét, hogy eurpai mesterember, lehetőleg a kőművességhez is értő ács küldessék ki a wakamba misszióba, időközben teljesítette is már a lipesei kollegium, a mennyiben a Leipzig városában fennálló Missziói Fiókegyletnek október hava 27-én tartott évi missziói ünnepélye alkalmával *Birth* missziói kézműves bocsáttatott ki Ukambába.

Harmadiknak s utolsóinak *Pftzinger* értekezett a felnőtt katechuménok oktatásáról, megállapítván azon követelményeket, melyeket a keresztyén ismeret és életmód tekintetében lehet eljűk szabni. Nevezetesen hangsúlyozta, hogy ugy a bibliai történetben mint a lutheri kátéban minél alaposabban oktattassanak. Erkölcsi követelmény, hogy a katechuménok ne vegyenek részt semmiféle bálványszolgálatban, hogy lehetőleg egészen kerüljék a méhsőr élvezetét és a soknejűséget. Kötelessége legyen a katechuménnek, hogy a vasárnapot szentelje meg, sőt hogy lehetőleg mindennap látogassa a missziói állomáson tartott reggeli s estvéli ájtatosságot. — A jövő évi konferencia Ikuzában tartatik.

Misszióink szolgálatából ez év végéig egyszerre 4 munkás lép ki u. m. *Lány* missziói gazdász, ki 12 évig hiven szolgálta afrikai missziókat s ki mint telepítvényes szándékozik Német-Keletafrikában maradni; továbbá *Dr. Plötze*, ki 5 évig mint orvos szolgált a dzsagga misszióban. *Wegner Klára* nővér, ki Mosiban a kosztos iskolát vezette, *Fuchs* dzsagga misszionáriushoz megy férjhez, *Busch Róza* nővért pedig Indiából drezdeni anyaháza hívta vissza.

Szeptember 13-án elhunyt a lauenburgi Breitenfeldében *Karstens* lelkes, ki a misszió ügyét is nagy buzgósággal szolgálta. 1995 lelket számláló falusi gyülekezetében a misszió iránt való szeretetet és áldozatkésztséget oly mértékben tudta felkelteni, hogy évenként 1000 márkánál nagyobb kollekták is folytak be.

Az orosz lengyelhoni ág. hitv. evang. egyház az 1906/7. évben 8737 rubelt (à 2'56 kor.) adott a misszióra, melyből Lipcsének 3811 s Hermanns-

burgnak 3235 rubelt küldtek. *Angerstein*, lodzi főlelkész, misszióink régi barátja, szeptemberben Keletindiába kelt utra, hol tanulmisszióinkat is akarja meglátogatni.

Végül megemlítjük, hogy a lipcei misszió 88. évi jelentését a múlt évről kiki ingyen és bérmentve kaphatja meg, ki azt misszióink kiadóhivatalától (Verlag der Evang. luther Mission in Leipzig, Karolinenstrasse 17.) kéri. A 118 oldalas kiadvány a következőket tartalmazza: Europai és bennszülött missziói munkásaink *jegyzékét*, az 1906. évi *statisztikát*, a *számadási* jelentést, továbbá az indiai prépost és a svéd diócezis szuperintendensének hivatalos *évi-jelentését*, a wakamba és dzsagga misszióra vonatkozó *évi-jelentéseket*; végül *Kanig* misszionárius „*A bibliai-theologiai fogalmak kifejezése egy kulturnélküli nyelvben*“ c. cikkét és *Hensolt* Augustza nővér referatumát „*Mindennapi leányiskoláinkban való munkánk*“ címen. Z. J.

Irodalom.

— **A Keresztény Anyaszentegyház Története.** A M. Á. H. E. K. Egyház 1906-ik évben megjelent vallásitanítási terve alapján írta Rédei Károly pusztaföldvári ev. lelkész. Füzve 66 lap, ára 50 fillér. — Ezen kis egyháztörténet a meglévő hasonló könyvekkel megálja a versenyt. Nagyjában a hagyományos uton halad, különösen az első részben (a reformációig), a hol több hibás adatot is tartalmaz vagy legendászerű hagyományt p. o. az apostolokról, Nagy Konstantinról. De ezeket itt helyre nem igazíthatjuk. Felesleges a 8 § Mohamedről, a 9 § helyesebben a 6 § után következne. Sikerültebb a 2. rész (a ref. tört. Németországban). De itt is több kisebb hibát találtunk. Luther anyja nem volt Lindemann hanem Ziegler, Kottané nem volt özvegy, Luther a Wartburgban *csak* az újtestamentomot fordította le, az 1527/8-ki egyházlátogatásnál Luther nem járta be Szászország összes egyházait hanem csak egy kerületet. Nagyobb hiba hogy — mint sajnálatosan rendszeren „*egyháztörténetben*“ — Luther belső fejlődéséről, mely által reformátorrá lett, nem hallunk semmit. Hogy értse valaki a reformáció történetét, ha nem hall semmit a reformáció főtanáról hogy sola fide iustificamur. Igaz, hogy nehezebb feladat ennek kifejtése mint a külső történet leírása, de hogy lehetséges, mutatja Szeberényi Lajos Zsigmond kitünő kis Lutheréletrajza. A 3. rész a reformáció története Magyarországon legjobban sikerült, nem fásasztja a tanulót pusztá nevek vagy törvényparagrafusok tömkelegével, hanem helyesen emeli ki a fődolgot. De a zsolnai zsinatot talán mégis fel kellett volna említeni és az újabb vallásügyi törvényeknél kiemelni, hogy mennyi kár háromlott azokból a reversálisok által egyházunkra. Két függeléke van a könyvnek, az első ismerteti hazai egyházunk szervezetét, a másik egyházunk jótékony intézményeit, első sorban a belmissziói intézményeket (Flieger, Wichern), a Gustav Adolf egyletet és gyámintézetet, aztán a hittérítő egyesületeket, a bibliatársulatokat s a Luthertársaságot. Köszönettel vesszük, hogy a Missziói Lapokat is megemlíti. — Ezen két függelék nagyban emeli a könyvecske értékét. A könyvecskében sok a jegyzet a mely jórészt a szövegbe való. A szerző talán azért használt oly sok jegyzetet, hogy a kisebb betűk segítségével többet közölhessen a nélkül, hogy a könyv terjedelmesebbnek lássék. Vagy talán avval is számított, hogy sok tanító és tanuló

a „bemagolás“ hive, s azért tett sok olyan szemléletes és jellemző részletet jegyzetbe, a melynek emlékelése valóban megterhelhetné a gyermeket. 66 oldal úgy is sok azon 25—30 órára, a mely a legtöbb népiskolánál a vallástantitási terv szerint az egyháztörténet számára rendelkezésünkre áll. Külömben Rédei könyve polgári iskolák s általában a középiskolák alsóosztályaiban is használható. Kívánatos, hogy egy mielőbbi 2. kiadás helyre igazítsa a meglévő hibákat s pótolja a pótlandót. —str—

— **Geschichte der evangelischen Kirche in Deutschland.** Von R. Rocholl. Leipzig, A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhme). 953 lap. Ára füzve 10 K 10 f. — A poroszországi luth. szabadegyház nemrég elhunyt nagynevű patriarchájának, — ki 1848-ban hazánkban is megfordult s az ágfalvai paplakban is töltött egy kedélyes napot, miről egy másik kiváló művében névleg is megemlékszik, — ezen értékes történeti munkájára hívom fel ezuttal a figyelmet. A protestáns egyháztörténet-szek rendszerint azon téves feltevésből indulnak ki, mintha a protestáns egyház egy egészen különálló egyház volna s e szempontból tárgyalják a protestáns egyház történetét a katolikus egyházzal szemben. Rocholl ettől eltérőleg az egész keresztény egyház egységét, katholicitását hangsúlyozza, melyben minden felekezetnek meg van a maga Istentől rendelt hivatása, *de a mely körben épen a lutheri egyház foglalja el az irásszerű középet* (die rechte, schriftmässige Mitte). Művében az evangélikus egyház alatt a lutheri egyházat érti s kifejti, hogyan töltötte be ezen egyház a római katolikus és a református egyházzal való viszonyában s küzdelmében ezen hivatását. A mű három részből áll. Az első rész a reformáció bevezetését, a második a reformáció kifejtését, a harmadik a reformáció érvényesülését tárgyalja. Nem terjeszkedik ki aprólékos részletekre, hanem mesteri vonásokkal ecseteli az egyes korszakokat, leginkább a legfőbb szereplők s a kort mozgató eszmék és nézetek művészi jellemzése által. A legnagyobb gondot természetesen a lutheri egyház tanfejlődésének ismertetésére fordítja s az e végett úgy a katholicizmusszal, mint a reformátusokkal, s legujabban az unióval folytatott védelmi harc leírása, aranyfonalként vonul végig a hatalmas kötetben. Egyes fejezetek, mint pld. az első részben „Marburg“, vagy a harmadikban „Die kirchliche Erhebung“ stb. páratlanok e tekintetben. Ezen lutheránus egyházi szempontból kiváló érdem mellett még Rocholl klasszikus német nyelvezete is nagyban emeli ezen egyháztörténeti mű értékét. Aki a *lutheránus egyház történetével* meg akar ismerkedni, az nem nélkülözheti e művet. Kívánatos, hogy a magyarhoni lutheránus egyház történetének is mielőbb akadjon ilyen kiváló megírója.

— **Mission und Kolonisation in ihrem gegenseitigen Verhältnis.** Missionsstudie von D. v. Schwartz Missionsdirektor in Leipzig. Verlag der Evang. luth. Mission. 29 lap. — Aki ezen fontos kérdéstről teljes objektivitással óhajtja magát tájékoztatni, az nyuljon ezen szépen megírt füzet után, melyben a Lipsei Misszió tudós igazgatója egyenlő mértékkel mér úgy a misszióknak mint a gyarmatosító államhatalom jogos követeléseinek. Ha mindkét tényező egymástól függetlenül, de mégis nemes értelemben egymást támogatva működik, csakis akkor lehet kölcsönös viszonyuk javára úgy az egyháznak, mint a gyarmatosító hatalomnak s a bennszülötteknek.

— **Eine Diaspora-Reise nach der Halbinsel Malakka.** Von Missionär Götsching. 32 lap, 6 képpel. Ára 12 fillér. — Ezen szintén a Lipsei Misszió kiadásában megjelent missziói irat Götsching hittérítő azon utazását írja le, melyet a Hátsóindiába kivándorolt tamul keresztények felkeresése s lelki gondozása végett oda tett. Mivel ezen utazás és Pamperrien prépost későbbi utazása Rangunba s a malayi félszigetre adta meg az impulzust, hogy a Lipsei Misszió ottani diaszporális hiveit behatóbb

lelki gondozásban részesítse, azért mindazok, kik ezzel a munkával — melyről egyébként lapunk más helyén is megemlékezünk — közelebbről megakarnak ismerkedni, örömmel nyulnak majd ezen jól megírt s szépen kiállított, olcsó füzet után, mely tömeges terjesztésre is igen alkalmas.

Missziói hírek.

Belföld.

— **Dr. Haubner Rezső**, a szomoru véget ért nemeskeblű emberbarát, vagyonának tekintélyes részét hagyta közcélokra és pedig — boldogemlékü atyja szellemében — első sorban evangélikus egyházunk céljaira 1. *theol. hallgatók* segélyezésére már évekkal ezelőtt tett s a hagyatékából kifizetendő 100,000 kor. alapítványon kívül hasonló, de az egyházkerület által közelebbről meghatározandó célra hagyott 100,000 koronát; 2. a dunántúli *egyházkerületi gyámoldának* 40,000 koronát, oly kikötéssel, hogy évi kamatjából 1200 koronát a *köszegi evang. leánynevelő intézet* kapjon két oly ingyenes hely fenntartására, mely első sorban árva lelkészleányokkal, ilyenek nemlétében általában lelkészleányokkal töltendő be; 3. az *evang. egyházegyletemnek* 40,000 koronát oly feltétellel, hogy évi kamatjából a) 200 korona a német *Gusztáv Adolf-egylet* központi vezetőségének az egylet céljaira küldessék be, elismeréséül annak a sok jótéteménynek, melyben nevezett egylet évek hosszu során át mindeddig részesítette magyarhoni evangélikus egyházunkat; b) 800 korona mint *szeretetautomány* a 4 egyházkerületben felváltva osztassék ki azon gyülekezet számára, melynek egyházi épületei leginkább szorúlnak javításra; c) 500 korona pedig a *budapesti protestáns árvaháznak* jusson dunántúli egyházkerületi árvák javára; 4. a *soproni evang. egyházközségnek* a) óvodája javára 20,000, b) az evang. testvéregyesület javára 1000, c) a helyi gyámintézet javára 1000, d) evang. elemi iskolai növendékeknek ruházattal, tanszerekkel s könyvekkel való segélyezésére 2000 koronát; 5. szülőhelye *Szalónak* evang. népiskolája javára ugyancsak tanulók segélyezése céljából 1000 koronát; 6. Sopron sz. kir városának a) az első népgyermekkert javára 2000, b) a városi szegényápolda javára 2000 c) az „Irodalmi és művészeti kör“ javára 5000 koronát. — Maguk ezek a pusztá számok ékesen szóló bizonyosságai annak a mai korban párját ritkító áldozatkésztségnek, egyház és emberszeretetnek, mely az elhunytnak szívében lakozott. Atyjával az ő emléke is legyen áldva közöttünk.

— **A soproni főiskola** nov. 21-én ünnepelte fennállásának 350 éves fordulóját. Ezen iskolánk 1557-ben Hummel Kristóf polgármester buzgósága folytán keletkezett s Nusser Boldizsár volt első rektora. Azóta az intézet borús és derűs időkben mindig szent lelkesedéssel szolgálta az egyház és a haza ügyét s hogy mily elismerést vívott ki magának, azt fényesen igazolta a most lefolyt jubileumi ünnepély. A főiskola vezetősége csak szűk családi körben akart ünnepelni, de amint az ünnep híre szárnyra kelt, megmozdult a város, a vármegye, az egyházkerület, — sőt az egész országból tengernyi nép zarándokolt Sopronba, hogy kegyelettel áldozzon a muzsák ezen drága hajlékának. A nagy templomot zsufolásig megtöltött hívek seregéhez, melynek sorsában képviselve voltak az összes polgári és katonai hatóságok, Gyurácz Ferenc püspök intézett a szíveket mélyen megindító szent beszédet, a főiskola ünnepi csarnokában pedig — hol már a kath. klerus s a bencések főgymnáziuma is képviseltette magát — Poszvék Sándor igazgató szép megnyitó szózata után, Hetvényi Lajos főgymn. vallástanár

intézett hatalmas, a protestáns lelkiösmeretet falrázó és acélozó ünnepi beszédet a sokasághoz, Payr Sándor theol. tanár pedig egy általa ez alkalomra irt remek ünnepi ódát adott elő. Az ünnepélyen a vallás- és közoktatásügyi m. kir. kormány is képviseltette magát Molnár Viktor államtitkár által, ki úgy itt, mint a közebén is ismételten kifejezést adott annak, hogy a kormány mint eddig úgy ezután is mindig kész ezen kiváló evangélikus főiskolát további fejlődésében támogatni, felvirágzását előmozdítani. — A soproni liceum nemcsak névleg, hanem tényleg is evangélikus iskola. Tanárai nagyrészt theologiai képzettséggel is bírnak, de mindannyian lelkes protestánsok, a tanulóknak pedig 90%-a evangélikus. Joggal lehet mondani, hogy a legközelebbi mult időkig (amíg Felsőlövő és Bonyhád főgymnáziumokká nem fejlődtek) az *egész dunántul* evang. intelligenciája itt végezte középiskolai tanulmányait, lelkészi és tanítói kara pedig kevés kivétellel itt szerezte eddig s itt szerzi most is diplomáját. Az ünnepen meg is látszott, hogy mily rajongó szeretettel s szent lelkesedéssel csüng az egész egyházkerület negyedfélszázados intézetén, de egyuttal az is, hogy milyen szépen betöltötte ez az intézet úgy a multban, mint a jelenben is evangélikus nevelői hivatását. Épen azért biztosra vesszük, hogy ez a jubileumi ünnepély messze elüzte tőlünk azon újabban többszörösen felmerült és több oldalról hangoztatott gondolatnak még csak árnyékát is, hogy a főiskola gymnasiumát, a fenntartással járó anyagi nehézségektől való megszabadulás végett, ajánljuk fel az államnak. Soha! De addig bizonyára nem, míg az állam az összes felekezeti középiskolákat át nem veszi. Maga a kormányképviselő kívánt az intézetnek még évszázadokra terjedő dicső jövőt. Meg vagyunk győződve, hogy az állam a negyedfélszázados dicső mult honorálására mindenkor kész lesz megadni a szükséges segílyt, hogy nemcsak a theológia és a tanítóképezde, hanem a soproni evang. főgymnázium is, mint a liceum egyik fontos alkatrésze, továbbra is leróhassa úgy az egyház mint a haza iránt hazafias és protestáns kötelességét!

— Az egyetemes gyűlés okt. 23-tól—26-ig igen puskaporos hangulatban folyt le. Már az előértekezleten is magasan hullámozott a szenvedélyek árja kivált az „apácatörvény“ miatt. Ez s a vele rokon kérdések annyira lekötötték s igénybe vették az időt s figyelmet, hogy Gyurátz Ferenc püspök azon egyébként közhelyesséssel fogadott indítványa, hogy az egyetemes gyűléssel kapcsolatban a pesti gyűlékezlet s a vidék sőt az egész ország evang. lakosságának bevonásával minden második esztendőben „lutheránus nagygyűlés“ tartassék, ezuttal nem részesült még a megérdemelt figyelemben. Az egyetemes felügyelő szerint azonban az indítvány „meggondolás tárgyául“ szolgálhat s reméljük, hogy maga az indítványozó gondoskodik majd róla, hogy ne kerüljön le többé a napirendről. — A tulajdonképeni közgyűlés első és második napjából sok időt vett igénybe s heves jeleneteket idézett elő a *szekularizáció* kérdése. Tudvalevőleg ezen kérdésnek a szellőztetése nem a mi egyházunk köréből indult ki; a *református papok* kongresszusa vetette fel. Prónay egyetemes felügyelő mégis jónak látta ezt a kérdést megnyitójában felemlíteni, mi által oly kavardást idézett elő a lelkekben, hogy az egyetemes gyűlés két első napja, komoly produktív munkára ugyszólván kárba vezett. Ismeretes, hogy mi kezdettől fogva szintén állást foglaltunk ezen kérdésnek protestáns egyházi gyűléseken való tárgyalása ellen, mert ezáltal azt a látszatot idézzük elő, mintha mi vágyakoznánk az után ami a másé s ezzel a legsikeresebben kiaknázható érvet és fegyvert szolgáltatjuk az ama vagyont ma már tényleg jogtalanul élvező klerikalizmusnak. De az a mód a hogyan Prónay ezt a kérdést közgyűlésünkön mintegy hajánál fogva előrántotta s azok az érvek a melyekkel a katolikus egyházat ama birtokok jogos, mert telekkönyvileg bejegyzett

birtokosának igyekezett feltüntetni, bennünk is felforralt a vért s bár határozatlan hibáztatjuk, ha egyházi gyűléseinken aféle demagóg néptribunok által összehívott népgyűléseken divó jelenetek játszódnak le: ezuttal teljesen értjük s üdvözöljük azt a lelkes, férfias hangulatot, mely az egyetemes felügyelő ezen egészen felesleges fellépésével szemben olyan fényesen megnyilatkozott. Érezte ennek hatását maga az egyetemes felügyelő is, midőn Baltik püspök azon általános meglepetést keltett indítványával szemben, hogy az elnöki megnyitóbeszéd egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe vétessek, kijelentette, hogy azt nem kívánja. S ez helyes is. Mert ha az a beszéd a jegyzőkönyvbe minden commentár nélkül belekerülne, úgy tűnhetnék fel a világ s az utókor előtt, mintha a közgyház azonosította volna magát vele, ha pedig hozzá tennők, hogy az egyetemes gyűlés határozatlan tiltakozott az elnök megnyitó ezen része ellen, az az elnökre volna kellemetlen. Tünjék el azért ez a felhőske a feledés birodalmába, annál inkább, mivel az elnök azt a rendkívül finoman és tapintatosan nyújtott módot, melyet másnap Zsilinszky Mihály adott neki az elkövetett hiba reparálására, nem csak hogy el nem fogadta, hanem az egész ügyet még alaposabban elmérgesítette. Csak mutassa meg az egyetemes gyűlés mindenkor és minden fontos ügyben, hogy az ő akarata irányadó és döntő s hogy az elnökség feladata nem egyéb, mint a közgyűlés akaratának és határozatának kihirdetése. A leghatározottabban tiltakozunk azonban az olyan hangok ellen, melyek a jelen egyetemes közgyűlésen egyes világi vezető férfiak ajkáról hangzottak el. Igy Szentiványi Árpád kerületi felügyelő egy közbekialtásra így reagált: „Ne tessék kiabálni, mert majd el találom felejteti, hogy gyűlésen vagyok, s akkor a nagytiszteletű ur huzza majd a rövidebbet“, Földváry esp. felügyelő pedig azon kijelentést tette, hogy „Zsilinszkynek itt is s *másut is* kész megfelelni, ha baja van vele“. Az illető urak, kik az egyházban vezető szerepet játszanak tudhatnák, hogy az ilyen hang csak a parlamentekben s csapszékekben divik; — egyházi gyűléseken más hangból szokás és illik beszélni. Elénk vitát idézett első Sztehló Kornél egyetemes ügyésznek a jogügyi bizottság által elfogadott s előterjesztett felirattervezete, melyben a protestáns egyházat s autonómiát legujjabban ért sérelmeket sorolja fel s nevezetesen a parlamentnek a róm. kath. urnapi körmeneten való hivatalos részvétele s az 1907. évi XXVII. tc. hirhedt „apácaparagrafusa“ ellen tiltakozik, s az országgyűlést ezen sérelmek orvoslására kéri. Ezen mesterileg megszerkesztett felirattervezet, mely az egyház megsértett lelkiösméretének határozott és méltóságos megnyilatkozása és tiltakozása volt, leirhatlan mély hatást gyakorolt az egyházat szerető, érte aggódó közgyűlési tagokra. De az, hogy férfias nyíltsággal reámutatott a mai rendszer tagadhatatlanul „*retrograd irányzatára*“, nem tetszett egyes politikusoknak, kik addig csürték-csavarták a kérdést, míg az elnök kihirdette a határozatot, hogy a felirattervezet egyes kitételei az előadón kívül az elnökség s a jegyzői kar által *kiigazítassanak* az is így kiigazított felirat intéztessek aztán ugy a kormányhoz mint a törvényhozáshoz, miről mihez tartás végett a ref. konvent is értesítendő. Máskor az ilyen kérdéseknél *névszerűnti szavazást* fogunk kérni, hogy a *közgyűlés akarata*, mely a hangulat után ítélve ezuttal a Sztehló-féle felirat változatlan elfogadása és csonkítatlan felterjesztése mellett volt, nyilvánvalóvá legyen s érvényesüljön. — Mert hogy a közgyűlés akarata jelenleg nem mindég és mindenben érvényesülhet, kitetszik abból is, hogy e lapok szerkesztőjének azon a közgyűlés által közhelyesléssel fogadott indítványát, hogy Zelenka Pál püspöknek elégtétel adassék azon megtámadhatásért, melyben a sérelmei adatok beszerzése, tehát egy egyetemes gyűlési határozat végrehajtása alkalmából, egy gyülekezeti felügyelő részesítette, az elnök nem bocsátotta szavazásra. Reméljük azonban, hogy a tiszai egyház-

kerület közgyűlése megindítja ezen egyházi főhatóságával szemben engedetlen felügyelő ellen a fegyelmi eljárást s megadja majd főpásztorának azt az erkölcsi elégtételt, melyet az egyetemes gyűlés — legalább jegyzőkönyvileg — nem adhatott meg neki. — Nagy vita volt az új felemelt államsegély felosztása körül is s kivált a felett, hogy hány százalék fordíttassék belőle az egyetemes nyugdíjintézetre. Végre győzött az a nézet, hogy legalább ez az egy intézményünk fejlesztessék annyira, hogy az egyháznak méltóságának, mint a lelkészek s theologiai tanárok jogos igényeinek megfelelőhessen. Az egyetemes ügyvivő utasított, hogy az alapszabálytervezetet oly értelemben dolgozza ki, hogy a minimális nyugdíj 2400 K legyen, de lehetőleg a teljes fizetésig folyósíthatassék. Egyben már előre megszavazta a közgyűlés az ezen elvek érvényesítése mellett szükségessé válló évi hozzájárulási összeget, az előálló százalék nagyságára való tekintet nélkül. Nem mulaszthatjuk el azonban ezen öröndetes határozatnál kiemelni azon nézetünket, hogy a nyugdíjnak a teljes fizetésig való biztosítása — megfelelő magasabb befizetés mellett — ezidőszerint csak a theol. tanárookra érhető s a lelkészekre csak akkor lesz alkalmazható, ha a kongruatörvény küszöbön álló revíziója alkalmával, azok fizetése is egyenlővé tétetik. Ellenkező esetben a magasabb fizetéssel bíró lelkészeknek s az ilyen lelkészekkel bíró gyülekezeteknek évi hozzájárulását a magasabb nyugdíj arányában fel kell emelni, mivel a közalapi s államsegélyes hozzájáruláshoz — valamennyi lelkésznek egyforma igénye van. — Szomorú jelenség volt, hogy a pozsonyi egyetemes theologian egy helyettes tanári állás betöltéséhez 800 K fedezet hiányzik, miért is ezen állás betöltését mindaddig el kellett halasztani, míg a pénzügyi bizottság fedezetet talál hozzá. Ha az egyetemes egyház ilyen intézetet fenntart, egy két dolog joggal várható tőle: örködjék a felett, hogy ezen intézet az egyház hitvallása iránti hűséget oltsa és fejlessze növendékei szívében s gondoskodik arról, hogy az ily módon vezetett intézet anyagi gondoktól menten végezhesse legszükségesebb s legfontosabb egyházi kötelességét s feladatát. — Mivel tudósításunkat térhiány miatt itt meg kell szakítanunk, több fontos kérdéstről más alkalommal szándékozunk megemlékezni.

— A Bárdy Ernő mezőberényi lelkész ellen indított bűnpör országszerte nagy feltűnést keltett. Bárdy Ernő ugyanis az arad-békési evang. egyházmegyének Aradon tartott legutóbbi közgyűlésén tiltakozott az 1907. évi XXVII. tc. egyes evang. autonómiánkat sértő rendelkezései ellen s indítványozta, hogy az egyházmegye írjon fel az egyházkerületi — illetőleg az egyetemes közgyűlés útján ezen az evang. egyházi autonómiára s az evang. tanítókra nézve sérelmes rendelkezések ellen. Erre nézve maga Bárdy Ernő így adja elő hozzá intézett tudakozódásunkra a tényállást: „1. A legnagyobb sérelemnek azt tüntettem fel, hogy e törvény rendelkezései következtében autonómiánk nagy veszedelemben forog t. i. iskoláinkra való felügyeletünk, rendelkezési jogunk stb. semmivé törpül. 2. Nem akartam megróvatni az evang. képviselőket és főrendeket — ez merő hazugság, — hanem csak azt mondtam, hogy fáj nekünk, hogy evang. képviselőink és főrendeink nem szálltak sikra autonómiánkért“. Egy autonóm egyház közigazgatási gyűlésén teljesen jogosult eme felszólalásért s indítványért Szakoleczay Lajos aradi kir. ügyész Bárdy ellen „törvény elleni izgatás“ címén bűnvádi eljárást indított. A bűnügyi nyomozás, tanukihallgatás stb. folyamatban van s Bárdyra igazmondásáért esetleg államfogház vár. Ezen eljárás a Bach-korszakot, a Szelepcsényiek, Kollonichok és Karaffák korát juttatja eszünkbe s csak egy újabb utjelző a Regnum Marianum felé, ahová a *kalksburgi jezsuiták* vezetik ezt a szerencsétlen országot. Reméljük, hogy Bárdy a vizsgálóbíró előtt is helyt áll igazmondásáért, nem szépitget

szavain semmit, semmit vissza nem von belőlük. Így az egész ügy még mérhetetlen hasznára válhat egyházunknak. Legalább megtanít arra, hogy ne vállasszunk egyházi méltóságokra s ha már benne ülnek zavarjuk ki onnét az olyan gyászos alakokat, kik mint politikusok protestáns létükre úrnapi processióra, misére járnak s ott ahol hivatva volnának helyt állani a protestáns autonómiaért gyávaságból cserben hagyják azt! . . .

Külföld.

— **Az osztrák Gusztáv Adolf-főegylet** szeptember 10-én Steyrben, a híres gyárvárosban tartotta évi közgyűlését. A főegyletnek 87,406 K 65 f. bevétele volt, úgy hogy a Gusztáv Adolf egylet összes főegyletei között hatodik helyen áll. A 2000 koronás nagy szeretetadományt Neutitschein kapta. A főegylet 17 (tizenhét l) képviselőt küldött ki a Gusztáv Adolf-egylet jénai közgyűlésére. Az ünnepélyt kirándulás fejezte be a közeli Hall világhírű fürdőbe, hol egy evang. gyermekotthonhoz rakták le az alapkövet, melyet jövő évi dec. 8-án, Öfelsége 60-éves császári jubileuma alkalmából fognak felszentelni s rendeltetésének átadni.

— **A neuendettelsau luth. diakonissza anyaházról** dr. Bezzel rektor legujabban a következő értesítést adta: Az anyaházhoz tartozó diakonisszák száma 676. A nővérek kiképzésére szolgáló „kék iskolának” 18 növendéke van. A diakonusok (Brüder) száma 36. A gyengeelméjűek intézetében 870 ilyen szerencsétlent ápolnak. Az intézet iskolaügye örvedetesen fejlődött. A neuendettelsau iskolának 143, az ipariskolának 107 tanulója van. A nürnbergi felső leányiskolát, melyben neuendettelsau nővérek tanítanak 404 növendék látogatja. A tanítónőképezde első évfolyamára 25-en jelentkeztek. Ezen óriási emberbaráti intézmény fentartására az Ur s az emberek áldozatkészsége mindég megadja a szükséges pénzt. *Ajándékokból* s évi *adományokból* a mult éven is 154,652 *márka* folyt be; a gyengeelméjűek részére Bajorországban megtartott rendes évi offertorium pedig 18,304 márkát hozott. Nemrég egy Fürthben elhalt zsidó, kit súlyos betegségében neuendettelsau nővérek ápoltak, végrendeletileg 25000 márkát hagyott az anyaházra, ezzel akarván meghálálni azt az irgalmat, melyben részesült s mely az Üdvözítő utasítása értelmében nem ismer személyválogatást.

A herrnhuti testvérgyülekezet missziója egyre örvedetesebben fejlődik. A legujabb kimutatás szerint 1906-ban 495 hittérítő és nővér állt szolgálatában vagyis 25-tel több mint 1905-ben. Ezek közül 402 külföldi s 93 benszülött; kívülök azonban még 1749 benszülött segédkezett a hittérítőknak munkájukban. A munka 141 fő- s 131 külállomáson s 662 mellék-helyen folyik. Dacára annak, hogy a nehéz gazdasági viszonyok következtében ugy Nyugatindiából mint ujabban Nikaraguából is 518 hívő kivándorolt, azért mégis 94,402 megkeresztelt gyülekezeti tag; a kutechumenokkal pedig 101,260 lélek áll ezen misszió gondozása alatt. — A tanügy terén is örvedetes fejlődés mutatkozik, így pld. Nyasszában a tanulók száma 1268-ról 4198-ra emelkedett, tehát egy év alatt csaknem megháromszorozódott. A misszió 268 iskoláját összesen 29,562 fiu- és leánynövendék látogatta. Az évi számadás 15 év mulva ezidén zárult ismét először hiány nélkül.

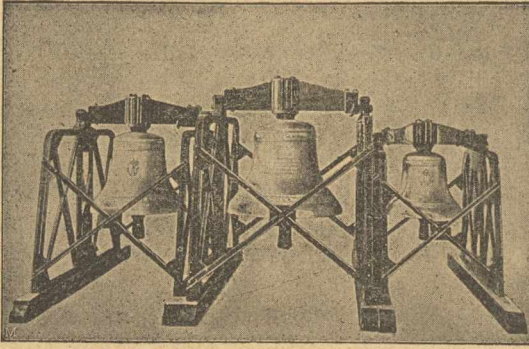
Persely.

1907. október 21-től november 20-ig a következő adományokat vettük a **Lipcsei Misszió** részére: Jánosy Lajos esp. Révkomárom 1 K., egy franzfeldi egyháztag Bohus Károly lelkész által 6 K., *összesen 7 K. Eddigi főösszeg 197 K 34 f.*

A nemesszívú adakozóknak hálás köszönetet mondva, kérjük mindazokat, kik még ezidén áldozni szándékoznak a szeretet oltárán, küldjék be adományaikat mielőbb lapunk perselyébe. **Szerkesztőség.**

Bochumi öntött acélharangok.

Szép telt és tiszta hang. Majdnem még egyszer olyan olesók, mint a bronzharangok és sokkal messzebbre terjedő hanggal, valamint nagy magasságból való lezuhanás és tűzvész alkalmával nagyobb ellenálló képességgel is bírnak. Hosszú jótállás. Cél szerűen és szolidan kidolgozott felszerelés. 1906 közepéig több mint 5000 templomi és 8600 jelzőharang szállított. Árjegyzékek rajzokkal és jeles bizonyítványokkal kívánatra megküldetnek.

Bronzharangöntők hirtetéseken és árjegyzékekben gyakran azt az állítást terjesztik, hogy a megsérült öntött acélharangok használhatatlanok. Ezt az állítást megdönti az a körülmény, hogy templomi öntött acélharangok lezuhanás vagy tűzvész esetén nem sérülnek meg. Arra nézve, hogy öntött acélharangok rendszeres használat mellett megrepedtek volna, eddig még nem fordult elő egy eset sem, míg a bronzharangok gyakran megrepednek és ujak öntésénél legfeljebb fémértékük erejéig számítatnak be.

Magyarország és Ausztria vezérképviselője: A. Mickerts, Wien, III. Reisznerstr. 13.

Orgona-gyár villamos gépekkel berendezve.

== BUDAPEST, == VII., Garai-utca 48. sz. **RIEGER OTTÓ**

□ cs. és kir. udvari szállító □
és a Ferenc József-rend tulajdonosa

Legolesőbb árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomás, csőrendszer szerinti (pneumatikai) tartós és nemeshangu orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékeltőbb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarban tartást mérsékelt árban elvállal.

A párisi és bécsi világkiállításon stb. helyről kitüntetve.

32 évi fennállása óta 1300 új orgonát szállított.

== Tervezetek és rajzok kívánatra díjtalanul. ==